

# **Mellanrum i stadsomvandlingens Kiruna**

**- en förstudie med konstnärliga gestaltungsförslag**



**Genomförs med stöd från Kulturbryggan och Stiftelsen Längmanska Kulturfonden**

Anna Hesselgren  
Ola Anderstedt  
Kiruna och Stockholm 2013

# **Mellanrum i stadsomvandlingen Kiruna**

## **- en förstudie med konstnärliga gestaltningsförslag**

<b>Inledning.</b>	3
<b>Syfte och mål</b>	3
<b>Genomförande</b>	4
<b>Bakgrund</b>	4
<b>Teori om mellanrum i urban utveckling</b>	4
<b>Annan forskning om mellanrum</b>	5
<b>Personpresentation</b>	6
<b>Förstudien</b>	7
<b>Inledning</b>	7
<b>Samtalen</b>	8
<b>Platsutforskningen</b>	17
<b>Anteckningar från arbetsprocessen</b>	18
<b>Mellanrumsobservationer</b>	18
<b>Slutsatser</b>	21
<b>Konstnärliga gestaltningsförslag för mellanrum i Kiruna</b>	22
<b>Grundtanken</b>	22
<b>Utformning</b>	22
<b>Slutord</b>	25
<b>Bilaga – bifogade bilder</b>	26
<b>Referenser</b>	27

# Mellanrum i stadsomvandlingen Kiruna

## -en förstudie med konstnärliga gestaltungsförslag

### Inledning

Detta är en sammanfattning av en fem månaders förstudie (1 mars - 31 juli 2013) finansierad med Kulturbryggans startstöd. Vi har också erhållit stöd från Stiftelsen Längmanska Kulturfonden för införskaffandet av teknisk utrustning.

I förstudien används konstnärliga praktiker som ett medel för att konstruktivt intervensera i stadsbyggnadsprocesser med syftet att påvisa det demokratiska värdet av mellanrum i urbana offentliga rum i en specifik kontext, Kirunas stadsomvandling.

Initiativet till denna undersökning är vårt eget och grundar sig i ett intresse att som konstnär vara med i ett tidigt skede i stadsutvecklingar. Hur man som konstnär kan bidra med en unik kompetens i plan- och demokratiprocesser.

Vår roll som konstnärer i denna undersökning liknar vi vid "framtidsgranskare", som forskaren och skribenten Stefan Jonsson talar om i jämförelse med vad han kallar "framtidsbyggarna" dvs. beslutsfattare i planprocesserna. Framtidsgranskare ser "alternativa framtider som *skulle kunna* bli till men som lagts åt sidan till förmån för den framtid som slås fast i planen." Konstnärens medverkan, menar Jonsson, i planering av samhället behövs för att syna den verklighet vi lever i "i ljuset av alla de möjligheter som förblir oförverkligade". (Jonsson, 2010:37–38 i *Att dela ett samhälle*, Stockholms Läns Landsting, Stockholm, 2010).

Genom kultursekreterare Lennart Lantto/Kiruna Kommun har vi haft förmånen att få låna kommunens konstnärslägenhet under de veckor vi varit på plats i Kiruna.

### Syfte och mål

Syftet med denna studie är en research av mellanrum som företeelse i den omfattande stadsutvecklingen Kiruna står inför. Den ökade gruvdriften under staden gör det nödvändigt att flytta respektive riva stora delar av den befintliga stadsbebyggelsen.

Grundtanken ligger i synen på att mellanrummen i det offentliga stadsrummet verkligen behövs som en del i ett socialt hållbart samhälle för att invånare själva ska kunna skapa meningsfulla sociala aktiviteter och därmed öka trivselen samt tryggheten där man bor. Vi menar att det inte enbart handlar om fritidsaktiviteter utan om en grundläggande demokratisk fråga i vardagen om vad det offentliga rummet är och om/var dess öppenhet existerar.

Vi vill här visa på nödvändigheten av att bevara de mellanrum som finns idag i det nuvarande Kiruna i den del av staden som inte försvinner och att tillåta uppkomsten av mellanrum när det Nya Kiruna byggs och förtätas.

Målet med vår undersökning är att genom samtal med beslutsfattare och Kirunabor samt genom egna platsutforskningar ta fram platsspecifika gestaltungsförslag som visar på mellanrummen som möjligheternas rum. Dessa förslag förverkligas i projektets nästa fas.

## Genomförande

Vi har gjort en topologisk research i den pågående stadsomvandlingsprocessen genom möten som spelats in med ett urval involverade stadsplanerare, arkitekter, forskare, LKAB, kommunala tjänstemän och politiker. Vi har frågat hur de ser på förtätningen i planeringsuppdraget i relation till vår tanke om behovet av mellanrum som en del i en socialt hållbar stadsutveckling.

I samtal med invånare har vi undersökt vilken möjlighet de har att påverka sitt gemensamma livsutrymme i medborgardialogen och på vilket sätt mellanrum i stadens arkitektur är något de upplever som något viktigt i sin vardag. Dessutom har vi genomfört en dokumentation i ljud och bild av ett urval identifierade mellanrum.

## Bakgrund

*"Det sätt på vilket vi definierar det offentliga rummet är intimt sammankopplat med våra idéer om vad det betyder att vara människa, samhällets natur och vilken sorts politisk gemenskap vi bör eftersträva. (...) att ge stöd åt offentliga saker är att bidra till den demokratiska kulturens överlevnad och utbredning." (Rosalynde Deutsche, 2007:31)*

### Teori om mellanrum i urban utveckling

Vår utgångspunkt är att det, när man förtätar och bygger nya eller förändrar städer, finns ett behov av utrymmen i det gemensamma offentliga rummet som är öppna, oplanerade frizoner som inte styr människors kroppsliga rörelser och beteenden.

I en läsning av Foucaults begrepp om heterotopier (Foucault, 1967:3-4) och egen tidigare utforskning om det offentliga rummet definierar vi mellanrum som utrymmen utan bestämd användning eller identitet, som ett slags motplatser till de mer användningsbestämda rummen i stadens arkitektur.

Vi har valt att låna definitionen för de övergivna, lite bortglömda mellanrummen mitt i stadens arkitektur som kanske inte aktiveras mer än som genomfartsrum men som fyller en funktion av att vara potentiella platser för tillfälliga, sociala och vardagliga aktiviteter. Mellanrum, i vår mening, är utrymmen i det offentliga rummet som avgränsas av bebyggelse på en mängd sätt och som människor kan röra sig fritt över.

I mellanrummen kan människor mötas i inkluderande sociala sammanhang i vardagen som inte enbart handlar om konsumtion. Ofta säger man i de utvecklingsprogram som tas fram inför stadsutvecklingar att den naturliga mötesplatsen sker i en rik detaljhandel och vi anser att det visar på en begränsad förståelse av människors behov av att träffas i meningsfulla sammanhang där annan sorts utbyte kan ske.

Vi vill inte säga vad mellanrum ska användas till, det ska människor som bor och rör sig i staden själva bestämma. Inte heller vill vi ge exempel på aktiviteter eftersom det styr människor på ett sätt som stadsplanerare har gjort i alla tider. Vår avsikt är i stället att undersöka om man med en värdesättning av mellanrummen genom en konstnärlig gestaltungsprocess kan undvika toppstyrd planering av vårt offentliga rum och anta ett medborgarperspektiv på hur det offentliga rummet ska användas.

Genom att göra en konstnärlig undersökning och gestaltning som involverar medborgare till delaktighet vill vi framhålla behovet av mellanrum som en del i en utveckling mot en socialt hållbar samhällsutveckling och som fysiska utrymmen ute i det offentliga stadsrummet där egna initiativ till gemensamma aktiviteter uppmuntras.

## **Annan forskning om mellanrum i relation till vår studie**

Dagens forskning inom stadsplanering, arkitektur och konst tar ofta upp begreppet mellanrum i staden. Vi har valt att här endast kortfattat nämna något om den forskning som är relevant för vår egen research.

Konstnären Monica Sand definierar i sin doktorsavhandling "Konsten att gunga - experiment som aktiverar mellanrum " (KTH, 2008), mellanrum ur en synvinkel som har beröringspunkter med våra tankar om detta fenomen. Hon menar att " närvaron av rum *mellan* funktioner, *mellan* situationer och *mellan* det ideala och det materiella, får staden att framträda perforerad av betydelser, fragmenterad av meningar och användningsområden. Som ett samlande namn benämner jag dem *mellanrum* på grund av deras osäkra position *mellan* identiteter, funktioner och situationer. "(Sand, 2008:79)

Det är intressant att hon säger "osäker position" vilket vi ser som att mellanrum just fyller *den* funktionen och gör alltså det offentliga rummet mindre förutbestämt, mindre förutsägbart och slutet utan istället öppet och föränderligt för alternativa identiteter, situationer i och berättelser om det delade rummet.

Vi anser att det är viktigt att se mellanrummen som utrymmen i det offentliga rummet som inte automatiskt blir permanenta platser för att vi hittar och intar dem för temporära, relationella aktiviteter utan att deras identitet är just den potential de besitter: de är i ett slags vilande läge i väntan på att tas i bruk tillfälligt och blir till platser av vår närvaro för att sedan, när vi lämnar dem, återvända till att fortsätta vara möjligheternas rum. "Mellanrum kan definieras som en distans, ett avstånd, en väntan ett uppehåll, men när det aktiveras visar det sig var överfyllt av mening och betydelser." (Sand, 2008: 105-106) Vi laddar dem med meningsfullheter i vår sociala interaktion.

Inom stadsplanering samlas stadens överblivna utrymmen i ett begrepp, Spaces Left Over After Planning – SLOAP. (Sand, 2008:85) vilket speglar hur man ser dessa utrymmen mer som problem än möjligheter. Vi tror det visar på en slags besvikelse på hur resultatet av planeringen blivit, att man har misslyckats med en avsedd helhetslösning. Sand menar vidare att "önskan om att "fylla upp mellanrummen" är en önskan om att skapa ordning..." (Sand, 2008:102).

Jonathan Metzger, forskare i regionala studier vid KTH, menar att man borde lämna den expertstyrda och ibland verklighetsfrånvända uppifrån-och-ned-processen för en mer demokratisk och öppen nedifrån-och-upp-process inom planeringsteori, från *government* till *governance*. Kanske just mellanrum kan fungera som sådana "svala rum" som han talar om där medborgardialogen kan äga rum? (Metzger, 2010:10)

Det är inte lätt att planera för en framtid men det skulle det bli lättare om kommuner ser värdet i och tar ansvar för att få med medborgarna i planeringsprocessen kontinuerligt och i ett tidigare skede även om det tar tid och kostar. Vi undrar om inte existensen av mellanrummen kan vara en hjälp som ett slags frizoner i vardagen där man kan diskutera utvecklingen av den gemensamma framtiden.

Ibland nämns mellanrum som synonymt med allmänning och allemansrätt. I Nationalencyklopedin förklaras allmänning som "...när ett område exploateras för fritidsbebyggelse att ytor lämnas fria mellan tomterna. Med stöd av allemansrätten kan de nyttjas av såväl tomtägarna som andra för fritidsändamål. " (Nationalencyklopedin, 2013). Vi menar att det finns en stark känsla för naturens värde som rättvist tillgänglig för alla, men en motsvarande insikt om stadens delade offentliga rum, att de ska skyddas mot privatisering, verkar inte finnas.

Arkitekten och forskaren Catharina Gabrielsson vid KTH tar upp att den historiska betydelsen av allmänningen finns kvar i den meningen att det utpekar det offentliga rummet som ett kollektivt fenomen: "Den är "politisk" i den meningen att det står för en självklar samhörighet och en självklar rätt, men den vittnar också om en arkaisk längtan efter ett uppgående i en större helhet. Som tankefigur

antar allmänningen formen av ett gränslöst utrymme som möjliggör ett överskridande av det privata, av den personliga identiteten - inte bara som en del av ett kollektiv utan som delaktighet i ett större rumsligt sammanhang."(Gabrielsson, 2006:91-92). Vi menar att detta är en viktig aspekt på gemensamhetstanken i mellanrumsbegreppet.

## **Personpresentation**

### **Anna Hesselgren, konstnär, initiativtagare och projektledare**

Under läsåret 2011-2012 vid Kungl. Konsthögskolan på Projektprogrammet deltagit i kursen "Research, Space and Spectacle", en utforskning av gentrifieringsprocessen i miljonprogrammet Husby, Stockholm. Gjorde en analys av mellanrummen i april 2012 med 4 tillfälliga platsspecifika verk (Open Space och Displaced)

Deltog i augusti 2012 med 3 nya verk i uppföljningen "Föreställningar om det gemensamma"/Performing The Common, (Husby Konsthall) ett forskningsprojekt av doktorand Karin Hansson, KKH/DSV, [www.performingstructure.se](http://www.performingstructure.se).

Lsåret 2012-2013 "Probe the public space", Kungl. Konsthögskolan. Kursens fokus låg på konstens närvaro i en stadsutveckling i förändring, dess sociala konsekvenser och betydelse i framväxten av stadsdelen Vega i Handen. Vi var som konstnärer delaktiga tidigt i planeringsprocesser.

Gick 2013 parallellt kursen Konstnärliga Forskningsprocesser vid Konstfack med projektet "Mellanrum i urban utveckling - Vegastaden". Bidrog med ett ljudverk.

2012-2014 Mastersprogrammet Konstnärlig Gestaltning vid Linköpings Universitet, Campus Norrköping där masterprojektet "Mellanrum i urban utveckling" innefattar även denna förstudie om Kiruna.

Sedan 2008 pågående arbete med ett interaktivt vandringsprojekt i det offentliga rummet, StillAlive-Människan som platsen/SAMP. I september 2012 ägde SAMP#9 rum i Kiruna, inbjuden av Konstmuseet i Norr. ( [www.stillalive.eu](http://www.stillalive.eu) )

### **Ola Anderstedt, ljudkonstnär, radioproducent och projektmedarbetare**

Frilans radioproducent Sveriges Radio sedan 1990.

Serier om Europas huvudstäder, Musik under 1000 år, Stockholms musikhistoria, Sidenvägen, Afrikas musik, Japansk musik, Bruno Ganz, Einsturzende Neubauten, Jean-Luc Ponty, Alice Coltrane. Tre features om Heiner Goebbels, porträtt svenska skådespelare - Inga Landgré, Meta Velander, Ingvar Kjellson. Propagandaradions historia, Harold Pinter, Totalitära Staters Musik, svenskar i Kina, Musik och Maskiner, Musik som murbruk osv.

Ljudprojekt: Ljudminnen (2005),Palpus (2008), SAMP#9 (2012).

Mångårig erfarenhet av ljud- och produktionsteknik, konceptualisering kring ljud, människor och stad. ( [www.ljudminnen.se](http://www.ljudminnen.se) )

## Förstudien

"När man går tätt intill Marozias husväggar, kan det dock hända, när man minst anar det, att man får se en springa öppna sig och man får syn på en helt annan stad, som i nästa ögonblick är försvunnen igen." (Italo Calvino, *De osynliga städerna*, 1978)

## Inledning

### Några grundstenar till behovet av mellanrum i Kirunas offentliga rum

"Sammanhången dem emellan är lika viktiga som husen" (Camillo Sitte, 2006).

Kiruna skulle bli en mönsterstad. Det bestämdes redan år 1899 när Kirunas första stadsplan ritades av arkitekterna Per Olof Hallman och Gustav Wickman på uppdrag av gruvstadens grundare Hjalmar Lundbohm. Man påverkades av den österrikiske arkitekten Camillo Sitte som inspirerats av medeltida städers oregelbundna gator och torg som en reaktion mot 1800-talets rutnätstänkande. Sitte var den förste som påpekade att en stad inte borde byggas upp av godtyckligt uppräknade hus i det oändliga. I reaktion mot de ofta monotona nya stadsmiljöerna, menade han, att staden borde gestaltas från den upplevande människans synpunkt (Sitte, 2006).

Planen för Kiruna är den första terränganpassade stadsplanen med ett antiauktoritärt mönster i Sverige. Den präglas av ett uppbrutet gatunät med många mindre platsbildningar och utsiktspunkter mot det omgivande landskapet.

Att tanken om ett mönstersamhälle prövades på denna plats långt upp i norr hörde samman med att Hjalmar Lundbohm var LKAB:s disponent mellan åren 1900–1920 och att han inspirerades av liberalismen. "Förebilderna hämtades från bl.a. mönstersamhällen i USA, Tyskland och England. Förutom att Lundbohm hade ett djupt personligt engagemang i samhällsbyggnadsfrågor ansåg han också att det är nödvändigt att bygga upp ett bra och för människorna attraktivt samhälle för att kunna rekrytera duglig arbetskraft till malmhanteringen. Kiruna har kallats för landets då största samhällsbyggnadsexperiment där ett av syftena var att skapa ett mera demokratiskt samhälle." (Hedborg, 1983).

### Det hållbara samhället

"Åtgärder som motverkar social segregation, bostadsbrist och otillräcklig transportkapacitet har stor betydelse. Infrastruktur och livsmiljöer ska formars så att de långsiktigt bidrar till en hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling. God samhällsplanering främjar dessutom näringslivets utveckling och kan skapa större lokala arbetsmarknader. Det hållbara samhället är också ett samhälle som långsiktigt investerar i dess viktigaste resurser – människor och miljö. Samhället formars inom ramen för vad miljön och människors hälsa tål. Samhället ger förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Medborgarna har lika möjligheter oavsett kön, socioekonomisk och etnisk eller kulturell tillhörighet." (Citat ur *En svensk strategi för hållbar utveckling*, Regeringens skrivelse 2003/04:129)

### Enkäten 2005 – Vilken är din bild av Kiruna?

Våren 2005 beslutade Kirunas Kommunstyrelsen att bistå med ekonomiska resurser för genomförande av enkätundersökningen *Vilken är din bild av Kiruna*. Syftet var att ta reda på hur kirunaborna upplevde sin stadsmiljö och vad de ansåg vara vackert, fult, bra eller dåligt. De ombads även fundera

över hur de ville att en trivsamt och bra stadsmiljö skulle se ut och vilka kvaliteter som är viktiga för en god boendemiljö.

”Om kirunabon själv får bestämma bor hon i en villa nära naturen. Närheten till centrum är också viktig. Men närheten till naturen eller närhet både till natur och centrum är högst prioriterad enligt enkätundersökningen. Det är dessutom mycket viktigt att ha gång- eller cykelavstånd till det mesta. På frågan om vilka vägar man helst väljer att promenera på när man inte har något bestämt mål, svarar de flesta att man helst promenerar i de äldre områdena där bebyggelsen är varierad.”(Nylund, 2008:6)

Under början av 2013 utnämndes en vinnare i arkitekttävlingen för det Nya Kiruna. Valet föll på förslaget ”Kiruna-4-ever” med arkitektteamet White, som inbegriper ett hundraårsperspektiv på staden i ständig förflyttning.

## Samtalen

Genom samtal som spelats in med involverade i stadens ombyggnadsprocesser såsom stadsplanerare, arkitekter, projektledare, tjänstemän på Kiruna kommun och LKAB, forskare, politiker och invånare har vi försökt förstå Kirunas förändringsprocesser. Syftet med samtalen har varit att ta reda på hur var och en ser på stadsomvandlingen i sin helhet, och på förtätning av stadens ytor och mellanrum som en del i en socialt hållbar stadsutveckling i synnerhet.

Samtalen har tillsammans med de dokumenterade platsutforskningarna legat till grund för de konstnärliga gestaltungsförslag som vi presenterar i denna rapport. Vi refererar till samtalen i relation till våra egna tankar om mellanrummens betydelse i stadsutveckling och som arbetsmaterial att utgå ifrån.

Här följer en sammanfattning av de samtal vi haft med ett 20-tal personer i Kiruna under våren och sommaren 2013. Vi nämner inga namn för att innehållet i det som sägs ska synliggöras som en helhet. Detta är en del av det "framtidssurr" som pågår i Kiruna just nu inför en av Sveriges största stadsutvecklingar.

De frågor vi utgått från i samtalen är:

- Vad skapar meningsfullhet i ens livsmiljö?
- Vad gör det attraktivt att bo just i Kiruna?
- Hur planerar man för ett hållbart samhälle?
- Hur tycker du medborgardialogen fungerar?
- Vad tycker du om stadsomvandlingen?
- Hur ser du på mellanrum som en del i en socialt hållbar samhällsutveckling?
- Har du själv minnen av mellanrum från din egen uppväxt?

### Vad skapar meningsfullhet i ens livsmiljö i Kiruna?

Vårt perspektiv på varför mellanrum behövs handlar om att skapa en meningsfull tillvaro i vardagen tillsammans med andra som lever där man bor och verkar. Trivs man stannar man kvar och lockar andra att flytta in i staden. En stor del av våra liv består av arbete och det finns det gott om i Kiruna idag, men det räcker inte om man ska trivas, man behöver dessutom sociala meningsfulla aktiviteter. Inte bara på fritiden, utan framför allt i vardagen.

Hur skapar man denna trivsel i Kiruna? En person som arbetar för kommunen säger att man vill jobba med att få bort jobbpendlandet. Idag finns det inte tillräckligt med bostäder och därför finns det en risk att man får en oljeplattform-situation med "fly-in /fly-out", med arbetskraft som lever på annan ort.



En annan person vi talat med menar att Kirunas klimat med vintern som här är den längsta årstiden ställer krav på människorna och därför är en noggrann stadsplanering viktig för att få en stadsmiljö som fungerar hela året. Det är viktigt att skapa platser där det är lika bekvämt för alla åldrar, kön osv. att umgås och trivas. ”I arkitekttävlingen om Kiruna som genomförts var det få som tänkte på detta. Under den årliga Snöfestivalen sista veckan i januari är det en utmaning att få man ur huse med aktiviteter. Man startade en snöskulpturtävling 1985 där även internationella konstnärer medverkar och då utnyttjar man verkligen snön och kylan till något. Festivalen kom sedan att växa med skoter- & arkutställning, hundspanssuppvisning och andra jippon som kanske gjorde att festivalen förlorade lite av sin ursprungliga grundtanke.”

Ytterligare en vi träffat säger att meningsfullhet skapas när det finns någonting i miljön som gör att man vill vara och göra något där. ”Men jag undrar om man måste designa så mycket för att människor ska använda stadens rum? Är det inte snarare så som till exempel med barn att färdigställda lekplatser är ointressanta för dem och de hellre upptäcker andra platser att leka på som inte är avsedda för lek?”

Människor häruppe i Lappland vill ha utrymme påstår en annan. ”Man är van med det och de olika slags aktiviteter som naturen bjuder på. Man åker till fjälls, och på påsken har man pimpelfiske på sjöarna, menar en tjänsteman i kommunen”. Livet nära naturen är något som det vinnande arkitektförslaget har tagit fasta på. Man har ritat in kilar med natur samt en vinterled genom staden som gör att man lätt kan nå ut till sin stuga. ”Idrotten och föreningslivet är viktigt för mig. Jag är nog en typisk kirunabo ”, säger han.

”När vi inte kan vara ute i naturen är det trist och jobbigt. Som när snön inte bär, då är det grått och trist. Inte ens till skolavslutningen är det grönt.” Här skulle en aktivering av mellanrum kunna fylla en viktig funktion - kan man hitta på något här när det inte går att ta sig till fjällen, undrar vi.

Vi föreslår att man uppmuntrar till fler tillfälliga självorganiserade sociala vardagsaktiviteter i stadens offentliga utomhusrum. Det måste var ”mysigt” säger flera vi talat med. Det finns en konflikt mellan önskan att det ska vara mysigt och bilarna som finns överallt. Närhet är viktigt för Kirunaborna som de flesta är bilburna men det är inte bra med stora parkeringsplatser. De får gärna vara under jord tycker många. Men det är en kostsam lösning som inte kommer bli av anser andra.

### **Vad gör det attraktivt att bo just i Kiruna?**

Under 1990-talet revs 800 bostäder av kommunen därför att de stod tomma. Idag är situationen den omvända: folk får lätt jobb men ingenstans att bo vilket gjort att många har fått söka jobb och bostad på annan ort. Grundviljan är att, som dagens stadsplaneringsideal förespråkar, bygga en kompakt stadskärna och som sedan, ju längre ut från kärnan man kommer, övergår i kontraster med bostäder och service. En av dem vi träffat tycker att mellanrum kommer att bli intressanta i den övergången. Men vi vill gärna ha mellanrum även i den täta stadskärnan för att skapa en attraktiv stad där människor rör sig och har många olika vardagliga kontakter och relationer med varandra. Mellanrum som en del i den planerade funktionsblandningen.

Politikerna menar att man idag i Kiruna har en hög kvalitet på samhällsservice. Kiruna är den lilla staden (ca 23000 invånare 2013) och ”alla känner alla”. En säger att man ska se till att det finns ett bra utbud, bibliotek, badhus och olika aktiviteter, då blir det attraktivt att leva i Kiruna. Men folk vi pratat med är just nu kanske mer bekymrade över att det fattas ett riktigt sjukhus med akutkirurgi. I Kiruna finns bara en vårdcentral. Norrbottens Läns Landsting vill inte satsa mera pengar utan hänvisar kirunaborna till sjukhusen i Gällivare och Luleå. ”Vem vill då bli gammal i Kiruna?”, undrar en man. Och en kirunabo i yngre medelåldern överväger allvarligt att lämna staden med sin familj då han för en tid sedan fick en hjärtattack mitt i vintern och fick vänta 3 timmar innan ambulanshelikoptern kunde landa och hämta honom. Andra förfasas sig över att man lade ner BB. Detta är ju en katastrof för

staden för man vill ändå inte tappa de som har en bra ekonomi, tycker flera. LKAB är beredd att delfinansiera ett sjukhus men landstinget säger nej.

Det finns ett rikt kulturliv med bl.a. det nystartade och spännande Konstmuseet i Norr och en väldigt aktiv teaterförening. Med ett avstånd till Stockholm på bara en och en halvtimme är Kiruna inte i periferin, menar en. Man har nyss öppnat en flyglinje till Köpenhamn. I det Nya Kiruna inrymmer det nya stadshuset även ett konstmuseum där bl.a. LKAB:s konstsamling kommer visas. Hjalmar Lundbomgården vill LKAB köpa tillbaka och använda som representation.

En person tycker det är positivt att fler och fler yngre stannar kvar mer nu och tror det borde bli spännande att bli kvar här då Kiruna blir en supermodern stad.

### **Hur planerar man för ett hållbart samhälle?**

I arkitektförslaget finns ett dialogforum som innefattar en Kirunabiennial vartannat år och en Kirunaportal med Husfabriken (återvinning av byggmaterial) samt en Infopunkt. Detta uppskattas av de flesta vi pratat med, även om många tror det mest är en vacker tanke med återvinning av material från de hus som måste rivras, att det handlar om ett sätt att möta människors sorg över att stora delar av Kiruna försvinner för alltid. Man tror inte att det är realistiskt när sedan nytt material och teknik blir billigare. Kommunledningen säger att det blir bra i framtiden, men en kirunabo menar att Kiruna måste vara bra under hela tiden.

Situationen är att Statens Fastighetsverket äger i princip all mark i kommunen. Kommunen äger och ansvarar däremot för gatorna och mellanrummen mellan gatorna. Man upplever att riksintressen tar över överallt. När kommunen ville köpa 13 markområden fick man bara köpa 8. Sedan tycker man att LKAB trilskas, är barnsliga och säger att de inte lägger sig i men gör det ändå. Alla sena besked från LKAB är jobbigt." LKAB är amatörer! ", menar en angående den dåliga informationen.

Det finns en annan gruvbrytningsmetod när man bygger med tomrum under så det som är ovan jord inte berörs, menar en. Denne menar att det är märkligt att man inte väljer en annan teknik istället för den skivbasbrytning man använder nu. "För 30-40 år sedan fick LKAB veta att det går att göra så att staden inte rasar in men man bryr sig inte. LKAB tycker det är billigare att bygga en ny stad, men vet de vad slutkostnaden blir? Det blir alltid dyrare än vad man tror. Samerna däremot gör rent och fint efter sig, lägerplatsen ska vara utan spår." Många menar att det är cyniskt hur man spelar med människor.

På LKAB tycker man att den stora utmaningen med att flytta en stad är det mentala, känslomässiga, att möta människorna och deras oro, inte allt det tekniska och ekonomiska. Man säger att man informerar på LKAB:s hemsida och med hjälp av tidningar som delas ut till alla hushåll, men många vi pratat med tycker att informationen kommer väldigt sent.

Kommunen tycker det är viktigt för ett hållbart samhälle att tidigt i planeringen av den nya staden få med alla olika kompetenser, som till exempel kulturförvaltningen. De säger att de nu idag inte är med i besluts- och planeringsprocessen. En annan i kommunen tycker de lärde sig bra i arkitekttävlingen om hur mycket inte bara handlar om hur gatan går till exempel utan även hur människor rör sig, hur ungdomar träffas och så vidare. De tar in kompetens som de inte tror de har.

Har man en socialt hållbar strategi? Frågan har kommit upp men det är andra faktorer som styr. Tid och pengar. Den tid som man har för att diskutera Slussens ombyggnad i Stockholm finns inte i Kiruna. Man försöker dock fånga upp dessa frågor. Planeringen för Stadshuset, den första byggnad som uppförs i det Nya Kiruna, går snabbt. Tävlingsens steg 2 visas nu för allmänheten i Stadshuset med de 5 uttagna förslagen. Hösten 2013 ska juryn komma fram till det vinnande förslaget som redan 2016 ska stå inflyttningsklart. De måste nu också vara klara med vad de ska ha runt Stadshuset. Man är

orolig att inte hinna med den processen. Ska vi ha gymnasieskolan och hotell där? Det finns ingen plan än, men samtal pågår. Man kunde få något intressant av att sätta de gamla kulturbyggnaderna med Lundbomgården bredvid det nya som byggs.

Andra menar att planera för ett hållbart samhälle innebär att man måste bryta ner storskaligheten. Man måste passa sig noga för att planera för stora platser, grönområden och ödetomter. Staden ska innehålla rum där invånarna kan vara trygga och det gör man genom att bygga och förtäta. En lyhördhet för hur människor lever sin stad skapar ett hållbart samhälle. Men man kan bara skapa förutsättningarna och sedan se och vara lyhörd för hur staden approprieras. Som till exempel i Malmö där ungdomar visade vägen för det som nu är en uppskattad strand. Initiativet ska komma från de boende och då kan man göra något av hur invånarna brukar sin stad. Stadsplanering är en pågående process där ständig förändring måste bejakas.

Asfaltera inga gångbanor förrän man vet hur folk vill gå, tycker en annan. Det vore kul om man såg hur folk rör sig. I skogen finns gamla stigar, som hundar hittar. Det är det kraftbesparande sättet att färdas. Låt folk bo in sig innan man planerar och styr för mycket hur folk ska bete sig.

En planerare vi talat med vill inte ha extern handel som det är nu i stormarknadsområdet nere i Lombolo med COOP, ICA Maxi och andra. COOP vill lägga ner och vara i den nya stadskärnan. De tycker det är en ny trend. Och vem vill ha fler gallerier idag? Han gillar dem inte.

En person som arbetar i kommunen tycker att man blir stressad av att bara se husfasader som i Stockholm och det viktiga är att man i Kiruna känner att man står på marken och kan se naturen från alla håll. ”Det måste vi få med oss i det nya Kiruna. Om du kommer på vintern och flyger in och mitt på ligger en stad, mitt i nästan orörd natur. Vi måste vara mycket noga med vårt miljötänkande när vi bygger och att vi ser fjällen i det nya Kiruna. Inget mini Manhattan. Ganska låg bebyggelse men tät som det är här men inte tätt som i Stockholm. Vi har en jätteparkering i dagens Kiruna, det vill vi inte ha i Nya Kiruna. Det ska bli trähusbebyggelse och låga hus.”

### **Hur tycker du medborgardialogen fungerar?**

Medborgardialogen ser vi som en del i mellanrumstanken. Mellanrummen fungerar som demokratiska frizoner där man låter människor skapa egna mer eller mindre organiserade aktiviteter som de tycker är angelägna. Där kan även en medborgardialog föras.

Ofta runt om i landets kommuner råder ett toppstyrt tänkande i planeringsprocessen. På stadsplanekontoren tycker man det är jobbigt att ha långa diskussioner med medborgarna. Samtidigt som man upplever att en större kontakt med invånarna skulle vara en hjälp. Det sker ett samrådsförfarande under ett par veckor. Marginaliserade grupperas åsikter fångas inte upp. Få hinner sätta sig in i den tänkta planen. Man har sällan uppsökande verksamhet för att nå ut till invånarna.

En stadsplanerare tycker att medborgardialogen är stark. Han går metodiskt tillväga genom vara med i kulturföreningar, turistföreningarna, umgås med grannarna, vaskar fram vad som är viktigt i samrådshandlingarna, ordnar öppna möten i Stadshuset och hittar eldsjälar för att fånga i kött och blod vad ett attraktiv Kiruna är. Det han hittills kommit fram till är att det finns en stor sorg och vemod att staden försvinner, men alla accepterar det som ska ske.

Hur översätta detta? Vad vill ni? frågar han. Bl.a. säger de att de inte vill ha det som är nu: inte ett stortorg som stortorget som ligger utanför Ferrum med den fula parkeringsplatsen. Inga breda gator för man vill kunna ströva. Det ska finnas blandningar av kulturella och kommersiella aktiviteter.

95 % av dem han talat med säger detta. Man vill ha ett stortorg som manifesterar ens identitet. Det säger många och det är Hjalmar Lundbomsmentaliteten. Ett stortorg med aktivitet men inte parkering. Det får gärna vara en kommersiell träffpunkt. På stortorget ska allt detta ligga. Och runt om ska det monumentala ligga. Tidigare har det varit kyrkan, Erskinehusen, Stadshuset. Symbolbyggnader är

jätteviktigt. Grundtanken är att de som är med om denna omvandling idag inte ska behöva uppleva det igen.

En tycker att medborgardialogen har varit konstig. Det måste vara mycket mer workshops hela tiden. Han tror att man är van att LKAB styr, den gamla bruksmentaliteten. Man kanske inte är van att engagera sig i de demokratiska processerna. I Stockholm eller Göteborg om man drar upp ett träd så kommer en massa protester. Här står man med mössan i hand.

En annan säger att man har haft det så kallade Visionsprojektet. Det är unikt eftersom många kirunabor varit engagerade i det i en tät dialog. Man har fått uttrycka hur man tycker det ska se ut.

En åsikt är att medborgardialogen är jättesvår. Det började 2004 och då hade man möten på Folkets Hus med LKAB. Men vilka yttrar sig? Det är proffstyckarna. Man måste ut på stan och arkitekterna har försökt att få kontakt med folk. De har skickat ut enkäter. Man tror på det ”lilla samhället”. De försökte gå ut i föreningarna men det gick inte så bra. Det är det svåra - hur får man människor att yttra sig? En enkätundersökning gjordes 2006 *Vilken är din bild av Kiruna*. Av de totalt cirka 2 000 formulär som lades ut fick man tillbaka 439 ifyllda enkäter.

Men hon tycker att medborgardialogen inte får vara för märkvärdig, den måste vara vardaglig och enkel. Vi tänker att mellanrum skulle kunna vara en hjälp och fungera som rum att ha medborgardialog i. Göra workshops i mindre grupper där både tjänstemän och medborgare aktivt deltar tillsammans.

Överlag tror man ändå att de nog inte är så dåliga på kontakten med invånarna. I ett litet samhälle är det lättare att komma fram och prata. Vi är inte lika anonyma. Dock vad Kirunaborna tycker om Whites förslag vet man inte. Det har varit tyst.

Utvecklingsplanen för stadsomvandlingen utarbetas just nu och presenteras under hösten.

### **Vad tycker du om stadsomvandlingen?**

En engagerad kirunabo tycker att alla stadsomvandlare borde se dokumentärfilmen ”Stad i vildmark” som spelades in 1960 om den förra stadsomvandlingen. Man visar bl.a. den på sin tid välbesökta mötesplatsen i Järnvägsparken.

En i kommunen som vi talat med har en bild av den nya staden ” att det inte blir massor med höghus utan rimligt låg bebyggelse i en ganska liten stad. Man kan inte skövla all växtlighet och man måste vara noga med vad man tar bort. Folk klagar på att man kommer att bo lågt eftersom man är van att bo uppe på fjället. Man får förstå folk som inte vill bli av med saker som man är van vid ”, menar hon.

En politiker i Kiruna är positiv till stadsomvandlingen. Han berättar att Kiruna anpassades från början av Hjalmar Lundbom unikt till klimatet och vindar men det struntade man i på 1960- och 70- talen när man rev och byggde ett nytt centrum. Hans föräldrar minns en behaglig stad som de flyttade till. Det politiska partiet han representerar gjorde en egen enkätundersökning inför arkitekttävlingen och då framkom att väldigt många hade en oro för vad man gör med snön under vintern. ”Vi är ju på tajgan” berättar han ”och då gäller det att inte bygga så högt att det stör ögat på något vis.” De ställde frågor till arkitektteamen om problemet med blåsten som han tycker är viktigt och det vinnande arkitekterna verkar vara de enda som tänkt igenom problematiken med vindskydd med mera.

En person säger att det förslag som antogs är bra eftersom de lämnar en öppenhet i hur man löser flytten. Man gillar den gamla Kirunatanken att platsen är i ständig förändring och har så alltid varit. Gamla värdefulla hus flyttas med när staden rör på sig. Som kirunabo är han tilltalad av tanken att de är i rörelse. ”Det ligger i vår själ egentligen för det finns ju inga kirunabor eftersom alla flyttat hit på

grund av arbetet, jämfört med Gällivare som ju var en ort redan innan gruvbrytningen. LKAB har skött det extremt illa där folk varit fångar i sina egna hus. Vi har kämpat för att det inte ska bli så i Kiruna. Men tyvärr. Det handlar om pengar då staten suger in 12 miljarder i aktieutdelningar per år och det är ju inga småsummor." Han gillar att de som jobbar i gruvan också bor i staden.

En annan tror inte på stadsomvandlingen. Det kommer inte att fungera när man slänger ut invånarna till marknadskrafterna. Vem ska flytta först? Vem har råd att flytta?

Det första steget i flytten av Kiruna måste bli en succé med Stadshuset, restauranger med mera och vad händer då med den gamla staden? De planerar inte att flytta allt på en gång. Men hur kommer det att fungera? Det är bara ett teoretiskt resonemang. Det gamla dör. Det gamla ska inte överges säger han. Att flytta fler gånger är inte hållbart.

En kirunabo tycker att man måste bygga högt så att man ser fjällen. "Höjder är viktigt. Den nya Raketskolan med sin fantastiska vy ger en smak för att det inte alls är så tokigt med det nya stadshusets placering. Problemet med det Nya Kiruna där det byggs är att man inte kan se ut runt om som man kan idag. Kiruna är ju att man kan se runtom med sina storslagna vyer. Hur man kan få till det i låglandet Tuolluvaara? Arkitekterna verkar inte heller ha fattat att det är snö 8 månader per år." Platser för snöupplag har inte angetts i planen.

En röst i mängden: "Nuvarande Kiruna har inget centrum för människor att mötas i. Det är patetiskt att se hur folk klämmer ihop sig på ströget på små hörnor i det offentliga rummet och sitter och stirrar åt ett håll, de får inte plats. Tre där och två där och det som skulle vara det gemensamma offentliga rummet, där står alla bilar idag! Vi får väl ha en träningsperiod på 20 år för att lära oss mötas igen i det offentliga rummet."

En annan stadsplanerare vi talat med tycker att "Eldstäder" var det bästa tävlingsbidraget. "Eldstäder" är mer kvinnligt, romantiskt än ett ruttmönster. I juryn satt bara män. Den övergivna stadens ytor och rum intresserar mig som en ruin, ett grekisk Akropolis. En ruin kan stå hur länge som helst, kanske med stängsel runt. Det vore en symbol för stadens förfall, ett monument. Stadsdelen ön, ingen vet idag hur det såg ut egentligen idag, den bara revs." Han tycker att man ska uppleva att något finns kvar. Man skulle kunna göra ett slags underjordslandskap, underjordiska rum i alla gruvorter. Kanske ett äventyrshotell med gruvdykning.

En kommundiensteman tycker att man inte ska bygga för tätt, packa ihop husen som sillar. Dit de gamla husen som flyttas hamnar - där är det viktigt med luft runt byggnaderna. Mellanrum behövs där. Området med de gamla husen kunde vara som balsam för själen. De ska användas som bostäder och det blir inga problem att hyra ut.

"Nya stadshuset ligger i en triangel och kommer att synas på långt håll. Om man jämför med Uppsala Domkyrka så ser man Kiruna kyrka på håll som ett landmärke. Så ska det bli i det nya Kiruna också. Lokalmässigt blir nya stadshuset fantastiskt. Konsthallen blir toppen. Det var viktigt att få med alla på ett nytt konstmuseum i nya stadshuset. "

Han gillar mellanrum eftersom luftigheten är en del av Kirunas karaktär och det är viktigt att det följer med in i den nya staden. "Kiruna är annorlunda, vi har t.ex. inte trädgårdsskötsel, däremot vill man gärna att det ska kunna gå att komma med hundsläde rakt in i staden. Vi är lyckligt lottade eftersom vi kan skapa något nytt från scratch. Klimatet och naturen är våra speciella förutsättningar. Vi har mycket hundar, så bygg en stad som gör att det går att ha hund."

### **Hur ser du på mellanrum som en del i en socialt hållbar samhällsutveckling?**

Vi vill framhålla behovet av mellanrum som en garant för en demokratisk och öppen pågående diskussion om vad för slags samhälle vi tillsammans bör skapa.

I vår undersökning ligger synen på att mellanrummen verkligen behövs när man förändrar/förtätar det offentliga rummet för att invånare själva där ska kunna skapa meningsfulla sociala aktiviteter och därmed öka trivseln och tryggheten där man bor. Det handlar inte om fritidsaktiviteter utan om en grundläggande fråga i vardagen om vad det offentliga rummet är och om/var dess öppenhet existerar. För alla.

En av de vi samtalat med anser att problemet med mellanrum är att man inte vet vad som uppskattas, vilket alltså gör det svårt att planera in dem. Vi menar att man inte ska planera in dem utan låta dem uppstå när man planerar in andra saker i stadsrummet. Det blir förvisso en form av planering, men mer oavsiktlig. Dvs. att man inte måste täppa till varenda tom yta man har i planen. Inom dagens stadsplanering tycker man att det går att se tendenser till stadskvalité för sociala möten, menar en annan. Och som planerare går det då att vara lyhörd och fånga upp, se hur folk beter sig och sedan förstärka det. Mitt emot sporthallen finns enligt en kirunabo ett mellanrum som man genar över. Det är en yta som är anlagd som park men ingen använder den som det.

En politiker vi talade med var först lite främmande till mellanrum, men har egna tankar om att saker och ting bör få växa fram organiskt. Man borde satsa mer på bostäder nu i Kiruna och centrumetableringen borde få växa fram utan att kommunen bestämmer funktionerna. Marknadskrafter styr och går hand i hand med mellanrummen också. Vandringsstigar skapas och man borde planera efter detta, inte innan. Hur veta vad man ska flytta in i, "det är som på MÅNEN!".

Många kirunabor tycker att man aldrig ska lägga stigarna färdigplanerade. "Barn och vuxna har olika sätt att förflytta sig på. Vuxna rör sig bara 90 grader medan barn tar sig fram mer fritt och spännande. Bygger man för tajt då kan man bara vara. Man måste prova med människor i planen innan man bestämmer."

En annan person tycker att man ska lämna vita rutor på ritningar och se på vintern hur folk går istället. "Whites förslag är rätt stort, det blir mycket tomt när man bygger hörntomterna först för att markera rutnätet. En hörntomt har högre status. Kiruna har inga höga markvärden. Whites plan blir inte såsom man ser på ritningen. Det är bara en teori. Kommunen måste ta åt sig helheten av förslaget och det vet man aldrig hur det blir. Den täta kompakta staden i Whites förslag blir aldrig så."

Mellanrummen är värdefulla i sig tycker en annan. "I Järnvägsparken har de försökt skapa en sådan plats. Ju nyare bostadsområden desto tätare blir de. Lundbomsgårdens nya plats får inte bli för trång. Kiruna är lite eljest med sitt speciella klimat. Kirunaborna tycker det är lite för luftigt. Det är stora avstånd att ta sig. Spontana mötesplatser som fungerar finns inte idag."

Att tillåta uppkomsten av mellanrum är absolut en intressant idé, tycker en i kommunen. De vill skapa attraktivitet och trivsel och om de lyckas väl så kommer folk flytta in. "Vi har en super arbetsmarknad," och samarbeten med LTU och KTH, men man skulle vilja ha mer.

Vi har också fått olika förslag på mellanrum: " Det finns en plats vid ICA-toppen, Kupolenhuset, en brun vägg att sola vid. Men det finns inga bänkar. Man har tagit bort bänkarna för att det inte ska samlas folk. Hon jämför med Moskva där man ser folk ute mer än här. De hade sina mötesplatser i det offentliga rummet. Det finns inte så mycket folk som rör sig ute i Kiruna. På 1950-talet var man ute och promenerade mycket mer. Idag efter sex på kvällen är det helt tomt."

En annan Kirunabo tycker det är bra att uppmärksamma att man inte behöver täppa till överallt när man planerar en stad. Det blir slumpmässig uppkomst då man river hus. Han är optimistisk och tror att mellanrum kommer att uppstå.

I stadsplaneringen för Nya Kiruna vill man ha noder, knutpunkter, som drar till sig människor. Man menar att dessa knutpunkter är viktiga och att där ska finnas förutsättningar för mångfald och täthet med flera kulturinstitutioner och ett som man hoppas välbesökt ett torg.

En tjänsteman tycker att man ska låta ytor vara oplanerade i Nya Kiruna. I förtätningstanken finns en risk att man inte tillåter tomma gap - mellanrum.

I Kiruna har man anlagt den s.k. Gruvstadsparken i gränsen mot gruvbrytningen och staden för att slippa ha ett taggrådsstaket som skydd mot gruvan. Tanken var från början, säger en planerare som var med, att det man har där ska kunna lyftas i krokarna och följa med så att man ser att det är flyttbara grejer. Av återvunnet material skulle invånarna själva skapa något positivt av något tråkigt. Man återvinner material från det som rivs i staden. Men man tycker att det blivit en lite väl låst användning, att det har stelnat till. Han vet inte hur gruvstadsparken används idag men tycker den roströda entrén blev för fin, för överambitiös. Det känns som dyrt att gå in i den. Och andra håller med att den är sådär lyckad, ett dilemma. Men fåren från Kuttainen på bete i somras var en lyckad satsning, tycker flera vi talat med.

En annan stadsplanerare ser mellanrum som värdefulla, att de fyller en funktion. Noderna som finns i Whites förslag ser han som mellanrum där saker som inte är planerade kan ske. Men det som inte är definierat idag åker bort i dagens stadsplanering. Han menar att Noderna är som kontaktpunkter men när kommunen ritar färdiga och förutbestämda mötesplatser blir det fel. Han ger som exempel på det spontana Speakers Corner i London - en enkel trälåda med ett utrymme för folk att samlas framför.

### **Har du själv minnen av mellanrum från din egen uppväxt?**

En Kirunabo vi talat med växte upp på "Lompis " det vill säga Lomboloområdet och har erfarenheter av mellanrum från barndomen. Det fanns obebyggda ytor som var sparade för ny bebyggelse i området och som fungerade som spontan idrottsplats. Skogspartierna var mest spännande som barn där de sprängde och eldade grejer. De stal frigolitplattor och lastpallar och byggde flottor att åka med på de små sjöar som bildades då isen smälte och rann ner i sänkor i lågområdet som Lompis ligger i. Det fanns färdigplanerade och byggda lekplatser men de var inte spännande att leka i. Mellanrummen inne i Kiruna används ofta idag som snötippor under vintern och då gör ungarna grottor i dem och leker där.

Gruvstadsparken är bra, tycker en, eftersom man slipper ha ett stängsel som i Malmberget. Tidigare var gruvstadsparken en handelsträdgård. Där finns det vindskydd och får som betar – en plats som ger ro, så det är en bra plats. Man hoppas att det kan vara ett vinnande koncept.

Redan idag använder kirunaborna ytor i det offentliga stadsrummet som är vad vi definierar som mellanrum. Flera av dem vi pratat med berättar att vid "ströget" mitt emot Folkets Hus stannar folk gärna upp och pratar och umgås. Vintertid under den årliga Snöfestivalen är det lite mer liv och rörelse på denna plats. En kirunabo menar att något som hon tänker är viktigt med mellanrum har med klimatet att göra i Kiruna. En plats där det finns vindskydd på vintern och sol på sommaren. Hur skapar man då ett mellanrum som fungerar både på vintern och på sommaren? Det hela avgörs av vindarnas riktning i en stad som vintertid kan vara mycket blåsig. Stadsplaneringen i det gamla Kiruna är ju anpassad efter detta.

En annan som varit mycket i Kiruna men inte bott där som barn har minnen av mellanrum från Vattentornet i Högalid med en fin utsikt. Man ser ut över gruvan från tornet och det finns ett konstverk på framsidan. Andra mellanrum finns vid Stinsgatan, Järnvägsgatan, Brytaregatan där han bor idag. Där finns tomma tomter som skulle kunna bli en fin park. LKAB äger dem och röjer nu sly där.

En annan stadsplanerare som vi talat med och som är uppväxt på landet i Mellansverige anser att mellanrum är trygga rum just i barndomen. "Det var när man gick ut i skogen. Sedan gillar jag att gå i Paris. Att bara gå runt, då upplever man ett ständigt mellanrum."

En vi samtalat med är född i Kiruna och uppvuxen lite utanför staden. Vissa minnen finns kvar, en stark känsla med Schouggatan. "Vi lekte i den stora skogen. Som barn var den stor."

En nyligen inflyttad är inte lika positiv till mellanrum. Han är uppväxt i en förort i storstadsregionen. Det var trist, glest och grönt - platser som inte var användbara, väldigt mycket odefinierad yta.



## Platsutforskningen

Vi har gjort arbetspromenader där vi identifierat i Kirunas stadskärna idag.

Därefter har vi fotodokumenterat och tagit upp ljud av hur människorna rör sig i mellanrummen och i vilka riktningar, ensamma eller tillsammans med andra vid olika tidpunkter på dygnet.

För att pröva Foucaults teori om heterotopier (motplatser) har vi använt plexiglasspeglar (80x60 cm) som vi har flyttat runt i mellanrummen och därigenom undersökt hur vi uppfattar mellanrummens rumsligheter på olika sätt. Vi har velat förstå vad som händer när vi befinner oss/rör oss i ett mellanrum. Hur påverkar vår närvaro mellanrummet? Hur påverkas vi av mellanrummet? Med de utplacerade speglarna som hjälpmedel har vi fotograferat oss själva, byggnaderna som kringärdar och förbipasserande. Vi har även undersökt vilken potential respektive mellanrum har som ett möjligheternas rum och hur de fyller sin funktion både sommar- och vintertid. Vad händer när mellanrummen fylls med snö på vintern?

### Identifierade och undersökta mellanrum

- Vattentornet, Kengisgatan
- Sametinget
- Folkets Hus, baksidan vid Vänortsgatan
- Odd Fellows, vid Hjalmar Lundbohmsvägen
- Brandstationen
- bakom Ferrum, mellan Mommagatan och Steinholzgatan
- Brända Tomten vid Geologgatan
- Lilla brända tomten, baksidan av Frälsningsarmén
- Hotell City, mellan Bergmästaregatan och Mangigatan



Karta över identifierade mellanrum i nuvarande Kiruna

## **Anteckningar från arbetsprocessen**

Vi placerar ut speglarna runt om i varje identifierat mellanrum, vända inåt mot mitten för att fånga rumsligheten. Husfasaderna speglas lite förvridna, och en och annan förbipasserande speglas i rörelse. Vi speglar oss själva stilla och i rörelse. Vi fotograferar varandra i och med speglarna. Vi lägger ner speglarna på marken: himlen och annat visar sig. Vi provar att gå omkring med speglarna. De hjälper oss öka vår närvaro i mellanrummen - vad finns det mer här som vi inte ser utan speglarnas hjälp? Att vända på det invanda seendet, att ändra vårt seende. Man rör sig inte mellanrummet likadant efter spegelundersökningen, man blir en del av det aktiverade mellanrummets närvaro. När vi fotograferar arbetar vi dels med normaloptik 35mm och med ett vidvinkelobjektiv för att fånga in hela rummet från alla håll.

Samtidigt med fotografering av mellanrummet tar vi upp ljud i olika positioner. Vi tar upp ljudet med en bärbar digital stereobandspelare med två externa mikrofoner placerade på avstånd från varandra. Vi är noga med att försöka få upp ljudbilder av människor som rör sig i och till och från mellanrummen. Ljuden tas upp vid tre olika tidpunkter på dagen – morgon, lunchtid och sen eftermiddag/kväll. När vi tar upp ljuden upplever vi på något underligt sätt historiens vingslag och att dessa ljud också alltid har funnits här men kanske något annorlunda. Men ändå ett mellanrumsljud som kommer in och försvinner igen. Steg som kommer och dör bort, människor som går in i rummet och pratar med varandra och går bort.

Vår egen konversation i arbetet blandas med ljuden runt omkring oss. Ibland kommer det in störningsmoment som när en helikopter hoverar ovanför mellanrummet vid Hotell City. Men vi avbryter aldrig inspelningen utan tillåter dessa ljud att komma med eftersom vi upplever att det är specifika ljud för Kiruna och del av mellanrummen. Under inspelningen har vi upplevt vindens styrka och ljud överallt i Kiruna. Vindens styrka påverkar hörbarheten av andra ljud i mellanrummen.

## **Mellanrumsobservationer**

### **Brandstationen**

Brandstationen ligger i utkanten av stadsbebyggelsen men ändå nära. Det är en ståtlig byggnad med fasad av falurött träspån och ett högt utsiktstorn. Gräsmattan mellan denna byggnad och Musikföreningen Tusen Toners vita byggnad är ett mellanrum som nu delvis används som uppställningsplats för diverse släpkärror. Läget vid Gruvvägen gör det lite utsatt men några träd avgränsar, skyddar det och gör det lämpligt för aktiviteter. Ett ex. på ett utrymme man bara låtit vara. Kanske har det en gång i tiden stått ett hus här. Mellanrummet ligger intill en väl trafikerad gata och man ser kyrkan från platsen som ligger alldeles intill.

Ljud: Trafiken från vägen då och då, annars stillsam plats. En och annan joggare. Människor som på sena eftermiddagar och kvällar rör sig till och från Tusen Toner. Kyrkans klocktorn hör man starkast i detta mellanrum men det hörs naturligtvis också i de övriga i olika nivåer beroende på avståndet. Stadshusets klockspel hörs också i detta mellanrum och i mellanrummen Brända Tomten och Lilla Brända Tomten. På kvällarna dånar orkestermusiken mycket starkt från Tusen Toner när olika rockband tränar i lokalerna.

### **Hotell City**

Vid Hotell City som är ett vandrarhem ligger ett genomfartsrum som består av en gräsplätt vilken sluttar uppåt och är omgärdad av flerfamiljshus, troligtvis från sent 80-tal, och ett brunorange höghus

samt en kombinerad gång- och cykelbana. Man har en tydlig vy ner över Bergmästargatan, en stor öppen plats (parkering) och man kan tydligt se kyrkan i fonden. Detta att man kan se genom flera rumsligheter och få en vy i stadsrummet ser vi på många ställen i Kiruna och vi tolkar det som den luftighet som många vi talat med menar är det man uppskattar med arkitekturen i det gamla Kiruna.

Vi placerar ut speglarna runt om mellanrummets gränser. En man kommer ut och undrar vad vi gör. Han äger mellanrummets gräsplätt och även hotellet.

Ljud: En förhållandevis tyst plats. Men många människor rör sig om dagarna i området. Mest handlar det om att ta en genväg när man är på väg till fots eller cyklar från och till stadskärnan och Kirunas övre regioner ner mot kyrkan eller ner till bostadsområden bakom kyrkan osv. Åt andra hållet för boende på hemväg.

## **Sametinget**

Mellan Sametingets byggnads ena gavel/baksida och Teater Girons baksida, där det också finns en lunchrestaurang och ett dagis med lekpark, ligger två sammanlänkade asfalterade ytor. Ett mellanrum som idag används dels som enkelriktad genväg för biltrafiken, dels som parkeringsplats. En liten genvägsstig i gräset mellan restaurangen och teatern har trampats upp. Mellanrummet är öppet och ganska inbjudande med sina stora ytor även om man får se upp för biltrafiken som kommer oväntat runt hörnet vid teatern när de tar en genväg.

Vi placerar speglarna på den ena gaveln på det gula Sametinget och en mittemot vid lunchrestaurangen. Flyttar dem till baksidan på Teater Girons rosa husfasad och mittemot lutade mot en elcentral. Mellanrummet är stort och generöst, speglarna är små som frimärken.

Ljud: Här är det ganska tyst förutom trafiken ovanför på Adolf Hedingsgatan. Vid lunchtid desto mer rörelse runt den välbesökta restaurangen med människor som går till och från. På mornar och eftermiddagar är det folk i rörelse till och från sametinget och dagiset. Från teatern hörs inte ett ljud, baksidan som vätter mot mellanrummet saknar fönster och dörrar.

## **Bakom Folkets Hus**

På baksidan av Folkets Hus finns ett mellanrum vars ena sida avgränsas av tegelbyggnadens baksida med en bred trätrappa i en hörna som ser ut som en mindre scen, kanske är den en nödutgång. Baksidan har också flera fönster och en stor gräsyta med ett större träden bit bort. Vänortsgatans utsträckning, en gånggata med flerfamiljshus som går uppför mot fler 70-talshus, avgränsar den andra sidan. Arent Grapegatan blir till en återvändsgata ut mot mellanrummet. Där hörs ljudligt från en träningslokal ett gympapass med dörren på glänt och mittemot ligger en av Kirunas välbesökta loppisar. Många passerar mellanrummet på väg till och från den stora parkeringen på framsidan av Folkets Hus samt från det område som kallas för "ströget". Man ser Erskines punkthus Spottkoppen och Snusdosan i vyn ner över parkeringen. Detta mellanrum är ett väldigt centralt genomfartsrum som inte verkar användas till någonting annat.

Speglarna ställs utmed trappen och husfasaden och fångar upp rörelsen vid Vänortsgatan, där den möter "ströget". Vi varvar och fotograferar varandra, även i själva utplacerandet av speglarna, i letandet efter en bra vinkel att placera dem. Det är svårt att fånga ett mellanrums själ!

Ljud: Människor som rör sig till och från butiker. Ljudet från gymlokalen. Bilar på avstånd och nära. Människor till och från sina bostäder och Folkets Hus. Ljud av bilar till och från parkeringsplatsen framför Folkets Hus. Vissa helger och speciella dagar ljud från torghandeln nedanför.

## Vattentornet

Vattentornet är ett mellanrum i den bakre delen av stadens kärna som har karaktären av en slags oplanerad park med ett vattentorn på en kulle. Här passerar många människor som bor i detta område och här rastar man sina hundar och tar ut barnen på lek. Vattentornets norra sida har en vacker roströd och grå fasad, några mindre hus med elcentraler och en välvd fasaddel. Grässlätten är rymlig mellan vattentornet och Kengisgatan. Det är ett mellanrum i bemärkelsen lite bortglömd men rymlig plats. Villorna ligger nära mellanrummet.

Speglarna ställs lite oregelbundet i de prång som finns på sidan vid gallerentrén vid vattentornets infart. Ljusreflexer kastar solkatterna vilt i mellanrummet, vi blir bländade av kraften i ljuset. En intressant arkitektonisk detalj på fasaden påverkar var vi sätter speglarna. En hamnar vid en skarp gavel och fångar oss i arbetet.

Ljud: Mycket tyst område med ljud från naturen och trädgårdarna runt omkring. Samt ett entonigt ljud från elcentralerna i anslutning till vattentornet. Ibland ljud från lekande barn och hundar.

## Brända Tomten

Brända Tomten är ett område där det dagligen passerar ett stort antal människor på väg från olika håll. Personer som besöker biblioteket, passerar från busshållplatsen upp till centrum och till och från Stadshuset som ligger nedanför. Intill detta mellanrum ligger en populär lunchrestaurang. Idag är Brända tomten till största delen en parkeringsplats som uppkommit egentligen helt utan planering. Det verkar som om det finns svårigheter att bygga in området där mellanrummet är – kanske på grund av dess historia med ett flertal bostadsbränder på området.

Här är det knepigt hur man kan hitta den närvaro i detta ganska utbredda utrymme som vi ändå intuitivt känner finns. Överbelamringen med bilar stör och gör att vi väljer att gå dit vid flera gånger vid olika tidpunkter då det förhoppningsvis är mer biltomt. Spegelarna sätts vid en stor gråblå fasad och fångar in bl.a. Stadshuset och fjällen i fjärran. Andra speglar vid ett litet tegelskjul ger oss en sned vinkel på Kafé Safari och våra egna gestalter inför oss själva i miljön.

Ljud: klockspel från Stadshuset. Från gatan hörs förbipasserande och från andra hållet parkerande bilar. Förbipasserande till och från busstationen i närheten och lunchrestaurangen. Ljud från Kirunas mest trafikerade korsning i närheten av Busstationen hör man också här.

## Lilla Brända Tomten

Vi har också hittat ett mindre mellanrum i detta område som vi kallar för Lilla brända tomten. Kanske har det funnits en byggnad mellan dessa båda trähus – ytterligare ett hus som rivits eller brunnit ner. Lilla Brända tomten är ett litet prång med en betongtrappa med järnräcken mellan två byggnader och en parkering. Ett halvhögt glest trästaket stoppar vad vi tror varit en tidigare passage eller genväg från/till gatan. Kanske går den att öppna upp igen? Det är en övergiven och av relativt högt gräs övervuxen yta på kanske 20 m<sup>2</sup>. På ena trähusets betonggrund finns en stor graffitimålning. Mellanrummet är ännu ett exempel på den i Kiruna så typiska rumssambandet i stadsplanen. Man ser genom 3-4 rumsligheter från en punkt mot ofta en viktig s.k. symbolbyggnad i fonden, i detta fall Stadshusets klocktorn.

Vi vill fånga detta lilla mellanrum från fler håll än det verkar möjligt. Själva utplaceringen skapar en intressant koppling till detta väldigt gräsiga utrymme. Spegelarna upphäver rummet och speglar gräset

ibland så att platsen försvinner, blir ett med det som speglas. Graffitimålningen vill gärna spegla sig i alla placeringar vi väljer.

Ljud: Klockspel från Stadshuset. Från gatan hörs förbipasserande fotgängare och från andra hållet parkerande bilar.

### **Bakom Ferrum**

Bakom Ferrum finns ett mellanrum som har karaktären av en backe mellan två gator, Mommagatan och Steinholtzgatan, en betongbelagd backe med gräsytor på båda sidor, utan eget namn. En plats som verkar som en gata men egentligen inte är det. Här passerar dagligen människor till och från Folkets Hus- området med sitt torg. Detta mellanrum fungerar som en passage från bostadsområdena ovanför ner till butiker och centrum.

Många tittar nyfiket när vi placerar ut speglarna i detta avlånga mellanrum. Det cyklas och promeneras mycket upp och ner här. Ola fotograferar först och då håller Anna speglarna och placerar ut dem. Därefter är det Olas tur att fotografera medan Anna placerar ut speglarna och håller upp dem. Ibland arbetar vi med två speglar som sätts samman i par och fotograferar miljön/rummet genom dem. Det är svårt att placera och vinkla speglarna på rätt sätt i mellanrummet och ibland uppstår det irritation mellan oss om hur det bäst ska göras.

Ljud: Här hör man folk som rör sig till och från bostäder till fots och på cykel och bilar lite på avstånd. Området är ganska tyst trots att det ligger mycket nära stadskärnan.

### **Odd Fellowsparken**

Odd Fellowsparken är ett mellanrum som består av en parkliknande plats med grundrester från ett hus som rivits för länge sedan. Området frekventeras av de boende runt omkring samtidigt som det ligger alldeles intill en stor farled – Hjalmar Lundbohmsvägen där Kirunaborna åker från staden till Lomboloområdet eller längre bort – de flesta passerar dagligen detta mellanrum med bil.

En spegelplacering runt om och mitt i detta mellanrum ökar den centrifugala rumsligheten i detta väldigt öppna mellanrum. Den gamla husgrunden håller allt på plats och med sin trappkaraktär och bjuder den in till att bara vara. Trots att trafikleden ligger alldeles intill.

Ljud: Mest biltrafik från Hjalmar Lundbohmsvägen. Enstaka ljud från gående. Ibland kan man höra ljudet av någon som går omkring med en barnvagn eller någon som rastar sin hund i mellanrummet.

### **Slutsatser**

Kirunas rumslighet i den ursprungliga stadsplanen är skapad bland annat utifrån ett tänkande om hur vindarna går över berget. Det är en luftig stadsplan. I ett uppbrutet gatunät med mindre platser, utsiktspunkter och vyer mot det omgivande landskapet snirklar sig gatorna fram. Denna stadsplan står i kontrast till dagens arkitektoniska ideal – stadsutveckling med fokus på stark förtätning i en multifunktionell stadskärna.

De mellanrum vi identifierat i Kiruna är öppna genomfartsrum, passager, genvägar, slänter, parkeringsplatser mm.

Vi upplever att det saknas spontana mötesplatser i Kiruna och det bekräftar också många kirunabor vi talat med. Vid t.ex. Kupolenhuset har man medvetet tagit bort bänkarna i syfte att folk inte ska samlas där. Flera av de mellanrum vi identifierat skulle absolut kunna fylla denna funktion medan andra kräver mer organiserade aktiviteter.

Vi har sett att en del av mellanrummen ofta används som parkeringsplatser. Frågan är om man inte borde se upp med att tillåta att bilarna tar över stadslivet. Många vi talat med tycker att bilarnas dominans inne i staden är trist.

Under den tiden av året, vår och försommar, som vi har varit i Kiruna har vi observerat att människor rör sig mycket och ofta ute i staden på dagarna, till fots eller i bil. Inte många Kirunabor cyklar. Kvällarna i staden är ganska folktomma.

## **Konstnärliga gestaltungs-förslag för mellanrum i Kiruna**

### **Grundtanken i gestaltningarna**

Vi presenterar platsspecifika gestaltningar till de utvalda mellanrummen i Kiruna. Syftet är att lyfta dem som viktiga rum för alla slags medborgaraktiviteter.

Vi insisterar på att mellanrum inplaneras i stadsplanen för det Nya Kiruna. Dessa mellanrum bör vara integrerade delar i den täta stadsbebyggelsen i områden där människor bor och arbetar, inte som fristående parker eller stadsrum med en i stadsplaneringen förutbestämd funktion.

Man kan även tillåta uppkomsten av mellanrum som en del av de stadsrum där de arkitektoniska minnena av det gamla Kiruna kommer att placeras. Vi tänker då på placeringen i mer öppna områden för B1, några av Bläckhornen och Hjalmar Lundbohmsgården m.fl. byggnader som enligt planeringen flyttas och bevaras.

Mellanrummen i det Nya Kiruna utformas som minnen av de mellanrum som försvinner under stadsutvecklingen i Kiruna.

Gestaltningarna handlar om minnen av människor i ett Kiruna som inte finns längre, men också om staden idag som är i ständigt förändring/ tillblivelse med och av de människor som formar sin stad genom sina liv tillsammans.

### **Utformning**

Vi presenterar här två platsspecifika och flyttbara skulpturala förslag, ett ljudverk samt ett mer processinriktat interaktivt förslag i en deltagande praktik.

#### **1. Installationer av spegel- och glasskärmar – ”Föreställningar om gemensamma rum ”**

I varje mellanrum sätts en 2-4 delad vinklad skärm (rektanglar och romber) upp vid en sida av mellanrumsytan som en markering, en avgränsning. Skärmen består av en till tre spegeldelar och en glasdell, som sätts ihop nära i vinklar med varandra.

Storleken varierar beroende på det unika mellanrummets karaktär. Skärmar är ca 2x3m - 1x2m. Skärmdelarna monteras separat på metallramar och sätts fast i marken.

## **Se bifogade illustrationsbilder – bild nr. 1 - 16**

### **Spegeldelen i installationen**

Speglarna är i plexiglas, ca 4 cm tjocka. I några mellanrum är det spegelglas på båda sidor av skärmen, i andra bara på en sida.

När man passerar mellanrummet ser man sig själv i spegeln. Man ser sig själv i rörelse tillsammans med andra människor i stadens gemensamma rum på ett nytt sätt, något man annars inte gör. På så sätt framkallas en motbild av den plats man befinner sig på.

### **Glasdelen i installationen**

De härdade glasskärmarna, ca 5 cm tjocka och köldtåliga, är etsade med fotografier som föreställer anonyma kirunabor från nutid och äldre tider i olika situationer.

## **2. Citat inlagda i marken**

I mellanrummen läggs citat in i markläggningen som lösa bokstäver gjutna en och en i brons, varje bokstav ca 15 cm x 15 cm. De blir ett med marken så man kan gå över dem. Gestaltningarna berättar om Kiruna i nuet och Kiruna i framtiden.

Texterna i dessa gestaltningar koncentreras till Kirunabornas egna tankar om sin stad i förvandlingen och dess historia. Levande människors upplevelser av sin stad. Men även andra citat relevanta för Kiruna. Textcitats placeras som strålar i stenläggningen efter hur vindens riktning blåser i respektive mellanrum. **Se bifogad bild nr.17**

### **Exempel på citat att använda texter ur:**

#### **Hjalmar Lundbohm:**

”Jag har älskat Eder bygd, jag har älskat Eder alla, jag har älskat mitt arbete hos Eder.”

”Kiirunavaara själv, som nog undrar vad allt detta skall betyda, ty hon är förut icke van att se annat än lappkåtor, börjar få ett ganska förändrat utseende. Fullt med små järnvägar omsluta henne från foten till toppen och om några veckor får jag ett litet lokomotiv, som skall löpa runt om på dessa och småningom avkläda henne all jord och all grönska. Det är på sätt och vis sorgligt men också roligt. Jag hoppas att hon själv känner det på samma sätt.”

#### **Kirunabor:**

”Om du kommer på vintern och flyger in och mitt på ligger en stad, mitt i nästan orörd natur. Jag tycker om att gå runt i den. Att bara gå runt i Kiruna, då upplever man ett ständigt mellanrum.”

”Kiruna är en stad i ständig förändring och så har det alltid varit. Det ligger i vår själ egentligen för det finns ju inga kirunabor eftersom alla flyttat hit på grund av gruvan.”

”Kiruna är lite eljest...”

### **Italo Calvino:**

”När man går tätt intill Marozias husväggar, kan det dock hända, när man minst anar det, att man får se en springa öppna sig och man får syn på en helt annan stad, som i nästa ögonblick är försvunnen igen.”  
( Italo Calvino, De osynliga städerna, 1978)

### **Camillo Sitte:**

”Sammanhangen dem emellan är lika viktiga som husen” (Camillo Sitte).

### **Flyttbarhet**

Konstruktionen för gestaltningarna görs så att skärmar och citat är flyttbara. De flyttas successivt från mellanrum till mellanrum i det nuvarande Kiruna då deformationslinjen så kräver och stadsbilden förändras. Ungefär på samma sätt som Gruvstadsparken hela tiden flyttas, flyttas även mellanrummen med gestaltningar med.

Skärmarna är flexibla att kombinera på många olika sätt allt efter mellanrummens karaktärer.

Samtidigt som gestaltningarna sätts upp i nuvarande Kiruna planeras och byggs mellanrum in i det Nya Kiruna i samarbete med kommunen och arkitekterna.

Innehållet i dessa gestaltningar handlar också om Kiruna i nuet och det Kiruna som flytt och blir som en uppföljning av de tidigare mellanrummens gestaltningar.

### **3. Ljudverk - ” 1365 ”**

Ljuden tas upp i fyra mellanrum i gamla Kiruna som kommer att rivas och i fyra mellanrum i Nya Kiruna. Dessa ljud blandas in i varandra så att lager på lager skapas. Inspelningstekniskt sker detta enligt följande metod:

Först tas ljud upp med två mikrofoner i cirka två timmar i ett mellanrum som kommer att försvinna.

Därefter spelas detta ljud upp i ett nybyggt mellanrum i det Nya Kiruna under samma tidsperiod samtidigt som 2 mikrofoner spelar in detta ljud tillsammans med den omgivande atmosfären.

Detta ljud spelas sedan upp i ytterligare ett mellanrum som kommer att försvinna samtidigt som två mikrofoner spelar in detta ljud tillsammans med den omgivande atmosfären.

Därefter spelas detta ljud upp i ytterligare ett nytt mellanrum i Nya Kiruna....och så vidare...

På så sätt skapas lager på lager av ljud från både det Nya och Gamla Kiruna och skapar en historia.

### **4. Deltagande praktik – ”Mellanrumsdagar”**

Kirunabor i alla åldrar söks upp och bjuds in att delta i workshops för att tillsammans med oss ta reda på vilka tillfälliga aktiviteter de vill använda mellanrummen i det gemensamma offentliga rummet till.

Vi ramar in workshoppen med mellanrumsdefinitionen som det förs en gemensam diskussion om. Sedan undersöker vi och skapar tillsammans med deltagarna flera inkluderande icke-kommersiella temporära aktiviteter. Det vi kommer fram till inbjuds andra kirunabor att delta i tillsammans med oss under några dagar i de olika mellanrummen. Man kan ha ”Mellanrumsdagar” såväl på vintern som på sommaren.



## **Slutord**

Vi har här gjort en undersökning med utgångspunkt i att uppmärksamma behovet av mellanrum och speciellt i stadsutvecklingar. Att titta på denna unika kontext som Kiruna är har varit både inspirerande och givande. Det har varit mycket berikande att genom projektet lära känna en stad och dess människor som står inför en omdanande framtid. Förhoppningsvis tillför denna studie och gestaltungsförslagen ytterligare en dimension i byggandet av det framtida Kiruna.

Vi vill varmt tacka alla, beslutsfattare och kirunabor, som vi samtalat med utan vars tid och hjälp denna förstudie inte hade kunnat genomföras. Och stort tack Lennart Lantto och Kiruna Kommun för lån av konstnärslägenheten.

Dessutom tack till Kulturbryggan och Stiftelsen Längmanska Kulturfonden med vars stöd projektet genomförts.

## **Bilaga - bifogade bilder med gestaltungsförslag**

### **Textförklaringar till bilderna**

I varje mellanrum står tre eller fyra skärmar i olika storlekar varav en är av glas med blästring av foto och de andra är speglar. Där det behövs är det speglar på båda sidor.

I den sista bilden finns ett exempel på placering av citattext. I bilderna förekommer mindre speglar som vi använt vid undersökningarna. De är inte del av den föreslagna gestaltningen utan visar hur dokumentationen gått till.

Bild 1. Brandstationen.

Bild 2. Brända tomten vid Geologgatan.

Bild 3. Bakom Ferrum.

Bild 4. Hotell City.

Bild 5. Sametinget.

Längst bak i bilden: Tre skärmar i olika storlekar varav en är av glas med blästring av foto och de andra är spegelskärmar. Till vänster i bild en spegelskärm.

Bild 6. Bakom Folkets Hus.

Fyra skärmar i olika storlekar varav en i blästrat glas de övriga tre spegelskärmar.

Bild 7. Bakom Folkets Hus.

Bild 8. Vattentornet, mitt på baksidan.

Bild 9. Vattentornet, bortre hörnan.

Bild 10. Lilla Brända tomten.

Här visar vi de speglar vi använde vid platsutforskningarna.

Bild 11. Bakom Ferrum. Fyra skärmar varav en i glas med blästring, de övriga spegelskärmar.

Bild 12. Bakom Ferrum.

Bild 13. Brandstationen. Fyra skärmar varav en i glas med blästring, de övriga spegelskärmar.

Bild 14. Brända tomten vid Geologgatan.

Bild 15. Brända tomten vid Geologgatan.

Bild 16. Odd Fellows Parken. De två spegelskärmarna är här ifyllda med spegling. Längst bort i bild, en mindre blästrad glasskärm.

Bild 17. Exempel på placering av citattext.

## Referenser

Deutsche, Rosalyn, *Agorafobi, i Konst, makt och politik*, skriftserien Kairos, Stockholm, 2007

Calvino, Italo, *De osynliga städerna*, Stockholm, 1978

Foucault, Michel, *Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias*. Föreläsning av M. Foucault, mars 1967, Orginaltitel "Des espace autres" i den franska tidskriften *Architecture/Movement/Continuité*, oktober 1984, översättning till engelska Jay Miskowiec. Hämtad 2013-04-19, kl. 14:11. <http://web.mit.edu/allanmc/www/foucault.pdf>.

Fördjupad översiktsplan Kiruna C 2006, Kiruna Kommun, 2006, [www.kiruna.se](http://www.kiruna.se)

Gabrielsson, Catharina, *Att göra skillnad. Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*, akademisk avhandling KTH/Arkitektur, Stockholm, 2006

Hedborg, Gunnar "Kiruna – ett "mönstersamhälle". *Arkitektur 10*, Stockholm, 1983

Jonsson, Stefan, *Tolv sätt att dela ett samhälle*, i *Att dela ett samhälle*, Stockholms Läns Landsting, Stockholm, 2010

Metzger, Jonathan, *Befredning durch Verfremdung: en funktion för konstnärliga rum i samhällliga processer*, i *Att dela ett samhälle*, Stockholms Läns Landsting, Stockholm 2010

Nylund, Thomas, *Det byggda kulturarvet i kommunens planering*, Norrbottens museum, Luleå, 2008

Sand, Monica, *Konsten att gunga – experiment som aktiverar mellanrum*, akademisk avhandling KTH, Stockholm, 2008

Sitte, Camillo, *The Birth of Modern City Planning*, Dover Publications, 2006

*Föreställningar om det gemensamma/Performing the Common, 2012*, om gentrifieringsprocessen i miljonprojektet Husby norr om Stockholm, forskningsprojekt vid Kungliga Konsthögskolan, Stockholm, <http://performingthecommon.se/>

Program för Arkitektävling, Sveriges Arkitekter, 2012  
[www.arkitekt.se/s73735/f14772/kiruna+program+slutl.pdf](http://www.arkitekt.se/s73735/f14772/kiruna+program+slutl.pdf). Hämtad 2013-07-15 kl.12.36

## Kontaktuppgifter

Anna Hesselgren  
[anna.hesselgren@stillalive.eu](mailto:anna.hesselgren@stillalive.eu)  
073-7318474

Ola Anderstedt  
[ola.anderstedt@ljudminnen.se](mailto:ola.anderstedt@ljudminnen.se)  
070-3600574



**Bild 1. Brandstationen**



**Bild 2. Brända Tomten vid Geologgatan**



**Bild 3. Bakom Ferrum**



**Bild 4. Hotell City**



**Bild 5. Sametinget**



**Bild 6. Bakom Folkets Hus**



**Bild 7. Bakom Folkets Hus**



**Bild 8. Vattentornet, mitt på baksidan**



**Bild 9. Vattentornet, borte hörnan**



**Bild 10. Lilla Brända Tomten**





Bild 11. Bakom Ferrum



Bild 12. Bakom Ferrum



**Bild 13. Brandstationen**



**Bild 14. Brända Tomten vid Geologgatan**



**Bild 15. Brända Tomten vid Geologgatan**



**Bild 16. Odd Fellowsparken**



**Bild 17. Exempel på placering av citattext**